

Edukacinis projektas „Istorinės Klaipėdos pėdos“

2023-ieji, minint prisijungimo prie Lietuvos 100-metį, paskelbti Klaipėdos krašto metais. Reikšmingai sukaččiau paminėti Klaipėdietiško naujienų tinklapyje www.atviraKlaipeda.lt startavo istorinis – edukacinis projektas „Istorinės KlaiPĖDOS PĖDOS“. Tai iniciatyva, skirta ne tik įprasinti reikšmingiausius Klaipėdos istorinius fragmentus, bet ir su gimtojo krašto istorija supažindinti jaunąją kartą. Šiuo metu yra parengta 20 istorinių reportažų su edukacine medžiaga, skirta bendrojo lavinimo mokykloms.

Projekte pakalbinta keliolika istorikų, kraštotyrininkų, akademikų, archeologų, kalbininkų. Kuriant projektą, prisidėjo Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas, Mažosios Lietuvos istorijos muziejus, Klaipėdos apskrities viešoji Ievos Simonaitytės biblioteka ir šių organizacijų atstovai.

Projektu norima pasiekti bendrojo lavinimo mokyklų istorijos, geografijos, pilietinio ugdymo mokytojus. Jiems pateikta ne tik sukurti reportažai, bet ir lydimoji edukacinė medžiaga. Ji sudaryta, konsultuojantis su patyrusiais pedagogais, vadovėlių autoriais.

Epizodas Nr. 1. Piliakalniai. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Epizodas Nr. 1 "Kol Klaipėdos dar nebuvo... Piliakalniai" - atskleidžia Klaipėdos krašte esančių piliakalnių paslaptis. Kol Klaipėdos pilis nebuvo pastatyta, gyvenimas dar tik būsimą miesto apylinkėse jau virte virė. Tai byloja aplink dabartinę Klaipėdą išsidėstę keli reikšmingi piliakalniai, kapinynai bei gyvenviečių pėdsakai, aptikti greta jų. Ankstyviausias iš tokių – 2016-aisiais atrastas Kukuliškių piliakalnis. Tarp Girulių ir Olando kepurės esantis Kukuliškių piliakalnis - vienas ankstyviausių datuojamų piliakalnių Lietuvoje. Klaipėdos universiteto archeologai sako, kad žemdirbių bei gyvulių augintojų bendruomenės gyvenimas čia klestėjo jau vėlyvajame bronzos amžiuje. Kitas ypatingai svarbus piliakalnių kompleksas – nusidriekęs pietinėje Klaipėdoje dalyje, ties Žarde. Istorikai vieningai sutaria, kad čia būta visame regione unikalaus vikingų epochos objekto, prekybos ir amatų centro. Tai ištisas kompleksas su buvusiomis trimis pilimis, dviem kapinynais, net keliomis gyvenvietėmis bei gamybinėmis zonomis. Kitas ypatingai svarbus Vakarų Lietuvos istorijos virsmui objektas – netoli Klaipėdos, Sendvario seniūnijoje stūksantis Eketės piliakalnis. Istorikai, remdamiesi dokumentais teigia, ši Kuršo (arba Pilsoto) vietovė pirmą kartą minima 1253 m.

Epizodas Nr. 2. Kuršiai. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Epizodas Nr. 2 „Kuršiai“ skirtas apžvelgti kuršių genties specifiką ir Klaipėdos krašte esančius relikthus, bylojančius apie kuršių gyvenimą. Kuršiai – vakaru baltų gentis, susiformavusi apie VI a. pab. ir gyvenusi rytinėje Baltijos jūros pakrantėje dabartinės Lietuvos ir Latvijos teritorijoje. Nuožmūs kariai, pirkliai, plaukioję upėmis ir Baltijos jūra, įgudę amatininkai, žemdirbiai – taip istorikai apibūdina nuo pietinių Klaipėdos miesto paribių iki Rygos įlankos palei Baltijos jūros pakrantę bei žemyne gyvenusius kuršius. Istorikai teigia, kad į istorines pietinio Kuršo žemes, įžengus Vokiečių ordinui, didelio pasipriešinimo iš vietinių bent jau pirmaisiais metais nesulaukta. Viskas pasikeitė po Vokiečių ordino pralaimėjimo Durbės mūšyje ir po to sekusio kuršių sukilimo. Vis dėl to svetimšalių atėjimas gerokai ištuštino Pilsoto žemes. Pilsoto žemės komerciniu centru laikytinas – Žardės, Gibišių ir Laistų pilių tripolis, nusidriekęs pietinėje Klaipėdoje dalyje, už šiandien geriau žinomo Jūrininkų prospekto. Pietines Kuršo žemes pasidalijus Vokiečių ordinui ir žemaičiams, dalis senųjų gyventojų liko dabartinėje Klaipėdoje ir jos apylinkėse. Klaipėdos piliavietėje aptikti archeologiniai radiniai liudija, jog kuršiai rado vietą ir Memelburgo pilies aplinkoje: dirbo, tiekė į pilį maistą, žaliavas, užsiėmė amatais. Įspūdingą kuršiškų archeologinių radinių kolekciją galima išvysti Mažosios Lietuvos istorijos muziejuje.

Epizodas Nr. 3. Klaipėda. 1252. [VIDEO](#)

Klaipėda - seniausias šalies miestas, galintis didžiuotis ypatinga atsiradimo istorija. 1252 m. Dangės upės žiotyse, Pilsoto žemėje buvo sutarta statyti Memelburgo (Klaipėdos) pilį ir prie jos po dvejų metų steigti miestą. Tam interesą rodė dvi pusės – Vokiečių ordinas ir Kuršo vyskupas. Istorikai sutaria, kad savo įkūrimo forma, Klaipėda, kitų dabartinės Lietuvos miestų kontekste yra unikalus miestas. Jis išsiskiria ir tuo, kad ir tuo, kad jis pirmas dabartinės Lietuvos teritorijoje gavo miesto savivaldos teises. Liubeko teisės suteiktos 1258 metais. Nors miestas ir pilis kūrėsi strategiškai patogioje vietoje, jis vangiai vystėsi ir, kaip tikėtasi iš pradžių, netapo regiono prekybos ir religijos centru. Pilis ir šalia jos įsikūręs miestas buvo įsuktas į nuolatinių antpuolių verpetą...

Epizodas Nr. 4. Kodėl Klaipėda nesuklestėjo? [VIDEO](#)

Klaipėdos steigėjai, t. y. Vokiečių ordinas ir Kuršo vyskupas dėjo didžiules viltis – miestas turėjo tapti ypatingos reikšmės viso Kuršo regiono prekybos ir religiniu centru. Deja, į nuolatinių antpuolių verpetą įsuktas miestas stagnavo, uostas nesivystė ir gyventojų gausa nepasižymėjo. Paradoksalu, kad nepaisant to, kad pagal savo natūralias gamtines savybes ir sąlygas Klaipėdoje buvo vienas geriausių Baltijos jūros uostų, jis nepriklausė Hanzos sąjungai. Hanzos klestėjimo Baltijos jūros regione laikotarpiu (XIV a. - XV a. pab.) čia dominavo tokie miestai kaip Dancigas (šiandien žinomas, kaip Gdanskas), Ryga. Klaipėdoje šiuo laikotarpiu prekyba vystėsi tik lokaliniu lygiu. Klaipėda kaip prekybinis, jūrinis miestas išjudėjo tik XVI amžiuje. Tačiau vos tik Klaipėda ėmė stotis ant kojų, „meškos paslauga“ padarė konkurentai iš Dancigo (Gdansko). 1520 m. gegužę jų laivynas užpuolė Klaipėdą, sudegino dalį miesto, užgrobė uoste buvusius prekybinius laivus ir užvertė akmenimis Dangės upės žiotis. Miestas dėl to vargo daugiau kaip tris šimtmečius – akmenys pašalinti tik XVIII amžiaus pabaigoje. Apie įvykius, stabdžiusius Klaipėdos miesto augimą ir plėtrą, laidoje pasakoja Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto direktorius dr. Vasilijus Safronovas, Lietuvos jūrų muziejaus direktoriaus pavaduotojas, istorikas Romualdas Adomavičius, Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus direktorius doc. dr. Jonas Genys ir muziejaus istorikas dr. Julius Žukas.

3-4 epizodų edukacinės medžiagos. Užduotis Nr. 1. [Klausimai](#)

Užduotis Nr. 2. [Rekomendacijos ekskursijai](#)

Epizodas Nr. 5. Mėmelis ar Klaipėda? [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Klaipėda ar Mėmelis? Neretam iškyla klausimas, kuris vietovardis yra autentiškesnis. Kartais klaidingai manoma, kad vietovardžio Mėmelis kilmė vokiška, o Klaipėdos vardas atsirado tik XX-ojo amžiaus pradžioje, kai Klaipėda buvo prijungta prie Lietuvos. Istorikas dr. Vasilijus Safronovas ir kalbininkė dr. Dalia Kiseliūnaitė atskleis Klaipėdos/Mėmelio vardo paslaptis ir jų kilmės istoriją.

Epizodas Nr. 6. Klaipėdos herbo istorija. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Kokia Klaipėdos miesto herbo kilmė? Kas iš tikro yra pavaizduota seniausio šalies miesto antspaude, ar tikrai kai kurie akcentai galėjo būti „pasiskolinti“ iš kaimyninio Karaliaučiaus? Istorikai sutaria, kad antspaudo centre įžvelgiamas pilies bokštas - miesto ir pilies gynybinę reikšmę ir galią įprasminantis simbolis. Pilies vartai, bokštas atvertais langais, esą simbolizuoja miesto atvirumą prekybai, verslams, amatams, menams. Apačioje - viduramžių laivo siluetas, liudijantis jūrinę miesto prigimtį. Tačiau dėl bokštų šonuose kyla diskusijų. Vieni sako, kad tai du ažūrinės konstrukcijos miesto gynybiniai akcentai. Kiti, kad tai bakenai – navigaciniai bokštai, žymintys uosto įplauką. Jeigu miesto antspaude ir buvo pavaizduoti bakenai, istorikas Dainius Elertas samprotauja, kad tai nereiškia, jog kuriant miesto antspaudą, tokie navigaciniai bokštai tuometiniame Mėmelyje tikrai egzistavo. Gali būti, kad bakenų vaizdas buvo pasiskolintas iš kaimyninio Karaliaučiaus, o vėliau šis antspaudo akcentas ir gudriai panaudotas derybose, 17 amžiaus pradžioje. Apie Klaipėdos herbo

kilmę laidoje pasakos heraldikos ekspertas, dizaineris, pagal seniausius išlikusius miesto antspaudus šiandien visiems gerai atpažįstamą miesto herbą atkūręs dizaineris Kęstutis Mickevičius, istorikai Dainius Elertas ir doc. dr. Jonas Genys.

Epizodas Nr. 7. Klaipėdos orientyrai. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Šiuolaikinėje laivyboje orientuotis vandenų platybėse ir priekrantėse padeda modernios palydovinės navigacijos sistemos. Tačiau kaip jūrininkai nepasiklysdavo prieš kelis šimtus metų, kaip jie suprasdavo, kad prieš juos – būtent Klaipėdos uostas? Vienas tokių gamtinių orientyrų, plaukiantiems į Klaipėdą, pasak istoriko, Dainiaus Elerto, buvo vietovė, vadinta Juoduoju krantu, o šiandien visiems gerai žinoma kaip Juodkrantė. „Juodasis krantas“ istoriniuose šaltiniuose minimas XV amžiuje. Kitas orientyras, plaukiantiems į Klaipėdą, galėjo būti visiems puikiai pažįstamas Olando kepurės skardis. Dar vienas svarbus objektas, ypač padėjęs žvejams – Melnragė. Vėliau patikimai orientuotis padėjo ir mieste esantys statiniai – tokie kaip pilis ar bažnyčios bokštas. Seniausia išlikusi informacija, nurodanti tikslią įplaukimo į Klaipėdos uostą vietą, siekia 16 amžių. Jūrlapyje su kompasu krypčių linijomis, pažymėti atstumai tarp uostų, gyliai, seklumos, kranto orientyrai, minimos ir įplaukimo į Klaipėdos uostą kryptys. Apie įvairiausių orientyrus laidoje papasakos istorikas Dainius Elertas.

Epizodas Nr. 8. Klaipėdos švyturiai. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Kaip atsirado švyturiai Klaipėdoje? Teigiama, kad prieš kelis amžius kelią į Klaipėdą rodė gana primityvus švyturys - ant medinės karties pakabintas žibintas. Naudos iš jo esą nebuvo daug – dieną jis nebuvo reikalingas, o naktį šis žibintas buvo vos įžiūrimas. Suklestėjus jūrinei prekybai mediena, susirūpinta uosto saugumu, nes įplaukti į Klaipėdos uostą dėl seklumų ir menkų orientyrų buvo sudėtinga. Būtent aštuonioliktame amžiuje prasidėjo rimtos diskusijos dėl krantų sutvirtinimo ir švyturio statybos – jas paskatino Klaipėdos uosto prieigose įvykęs neeilinis incidentas, kai čia įstrigo gausybė laivų. Klaipėdos švyturys buvo vienas pirmųjų Baltijos jūros pakrantėje - pastatytas ir įžiebtas 1796 - aisiais. Baltijos jūros pakrantėje senesni tik Dancigo ir Travemundės švyturiai. 1819 m. Klaipėdos švyturys buvo paaukštintas, jame įrengta nauja žibintų sistema. Nuo 1874 m. Klaipėdos švyturys buvo dažomas raudona spalva, o vėliau – baltais ir raudonais kvadratais. Ši ypatybė švyturiui suteikė Raudonojo vardą. 19 amžiaus pabaigoje, pastačius šiaurinį molą, apsaugantį uostą nuo bangų, ant jo pastatytas dar vienas švyturys – jis dar vadinamas Baltuoju. Šis švyturys dažnai vaizduojamas senuose atvirukuose ir nuotraukose. Baltasis švyturys papuošė ir 200 litų banknotą. Dar vienas švyturys įkurdintas pastačius pietinį molą, ties Smiltyne. Deja, per Antrąjį pasaulinį karą Klaipėdoje buvę švyturiai buvo visiškai sugriauti. Šiandien visiems atpažįstamas Klaipėdos švyturys iš naujo perstatytas ir patobulintas tik 1953 m. Apie švyturių istoriją papasakos Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus istorikas dr. Julius Žukas, Lietuvos jūrų muziejaus istorikai Dainius Elertas ir Romualdas Adomavičius.

Epizodas Nr. 9. Klaipėdos uostas. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga - [MEDŽIAGA](#)

Kodėl klaipėdiečiams buvo uždrausta verstis jūrų prekyba? Iki pat 18 amžiaus vidurio Klaipėdos uostas apėmė tik Dangės upės žiotis. Gylis prie upės krantinių čia siekė apie 10 pėdų – pavertus į metrus tai vos daugiau kaip trys metrai. Šiandien didžiojoje dalyje uosto yra pasiektas 15 – 15,5 metrų gylis. Tačiau prireikė ne vieno šimto metų, kad Klaipėdos uostas suklestėtų. XVI a. antroje pusėje – XVII a. pradžioje miestiečiams ne kartą buvo uždrausta verstis jūrų prekyba, laivininkyste ir laivų statyba. Apribojimai panaikinti tik 1657 - aisiais metais. Klaipėdos uostas vaduotis iš sąstingio pradėjo suklestėjus prekybai mediena. Laivų statybos Klaipėdos uoste pradžia laikomas XVI amžius. Nors burlaiviai uoste ir buvo statoti, tačiau neaktyviai - ne vieną dešimtmetį Klaipėdoje registruotus burlaivius buvo galima suskaičiuoti ant pirštų. Burlaivių statyba Klaipėdos uoste suklestėjo XIX amžiuje, teigiama, kad kurį laiką Klaipėda galėjo pasigirti turinti vieną didžiausių burlaivių laivynų regione. Tačiau atsiradus garlaiviams, burlaivių era baigėsi. Nuo 1900-ųjų metų Klaipėdoje nebeliko nė vieno jūrinio burlaivio, priklausiusio klaipėdiečių laivininkystės kompanijoms. Apie ankstyvąjį

Klaipėdos uosto vystymąsi ir plėtrą laidoje papasakos Lietuvos jūrų muziejaus istorikai Dainius Elertas ir Romualdas Adomavičius, Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus istorikas dr. Julius Žukas.

Epizodas Nr. 10. Viduramžių Klaipėda. Archeologinės paslaptys. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga po Epizodo Nr.11.

Jeigu apsilankysite Mažosios Lietuvos istorijos muziejuje, išvysite įspūdingą archeologinių kolekciją, kuri sukaupta iš gausybės archeologinių tyrimų, atliktų Klaipėdoje. Labai reikšmingi archeologiniai kasinėjimai atlikti Klaipėdos piliavietėje – ši vieta tirta ne kartą. Pirmą kartą tyrimai čia atlikti 1968 metais, po septynerių metų kasinėjimai atnaujinti. Paskutinį kartą archeologai čia darbavosi 2014 – 2016 metais. Sluoksnis po sluoksnio, archeologams pavyko atkurti ne tik pilies, bet ir greta jos buvusio miesto veidą – išsiaiškinti čia buvusių pastatų specifiką, buitinius įpročius, kultūros apraškas, to metu žaidimus ir mitybos įpročius. Daug paslapčių apie viduramžių klaipėdiečių gyvenimą atskleidė ir prieš keliolika metų Kurpių gatvėje atlikti archeologiniai tyrimai. 13 amžiuje, Vokiečių ordinui pastačius pilį ir įkūrus miestą, gyvenimas „kunkuliavo“ pilyje ir greta jos. Tačiau palaipsniui miestas plėtėsi. XV a. pab. – XVI a. pr. dabartinėje senamiesčio teritorijoje tarp Didžiosios Vandens gatvės ir dabartinės Dangės upės bei tarp Teatro gatvės ir gynybinių įtvirtinimų, sąjūdžio laikotarpiu pavadintų „Jono kalneliu“, kūrėsi „naujas miestas“. XVI a. pr. galimai iškasus gynybinį griovį (tai dabartinė Dangė), ši teritorija tapo „miestu – sala“. Daug informacijos apie viduramžių Klaipėdą atskleidžia ir patys naujausi archeologiniai kasinėjimai šv. Jono bažnyčios sklype, Turgaus gatvėje. Šie archeologiniai tyrimai svarbūs ne tik atverčiant dar vieną, gaisrų, karų pažymėto miesto istorijos puslapį, bet ir ateityje planuojant atstatyti šv. Jono bažnyčią. Viduramžių Klaipėdos paslaptis atskleis gausus archeologų būrys iš Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto - doc. dr. Gintautas Zabiela, dr. Miglė Urbonaitė-Ubė, dr. Raimonda Nabažaitė, Ieva Masiulienė.

Epizodas Nr. 11. Šv. Jono bažnyčios paslaptys. [VIDEO](#).

Šv. Jono bažnyčia – vienas iš Klaipėdos miesto simbolių. Ne kartą perstatyta, kelis kartus savo vietą keitusi bažnyčia, su 75 metrų aukščio bokštu, iki II pasaulinio karo buvo didžiausia miesto liuteronų evangelikų šventovė, aukščiausias pastatas mieste, neretai atstojęs švyturį laivams. Įspūdingą bažnyčią ketinama atstatyti, todėl šioje teritorijoje, jau trejus metų pluša archeologai. Deja, per II pasaulinį karą bažnyčia buvo visiškai sugriauta. Šiandien archeologams iš mažyčių detalių tenka lipdyti bažnyčios architektūrinį paveikslą. Šie tyrimai leidžia sužinoti daugiau ne tik apie bažnyčios istoriją, bet ir apie iki jos čia gyvenusius žmones. Istoriniu požiūriu, itin vertingi – šioje teritorijoje atkasti kapai ir juose aptikti to laikmečio laidojimo praktikas atskleidžiantys reliktai. Didelė dalis radinių iš Klaipėdos universiteto Baltijos regiono archeologijos ir istorijos instituto dar vasarą iškeliavo pas muziejininkus. Ateityje tyrimus šv. Jono bažnyčios teritorijoje ketinama tęsti, nes didžioji dalis paslapčių dar tūno po žeme. Žingsnis po žingsnio, archeologams pavyksta atrasti vis naujų istorinių lobių. Vienas tokių - rudenį per kasinėjimus aptikta, kaip manoma, Klaipėdos tvirtovės gubernatoriui Adamui Valentinui von Redernui atminti skirta epitafinė plokštė. Archeologai tai vadina pačiu reikšmingiausiu radiniu šiais metais. Šv. Jono bažnyčios archeologines paslaptis atskleis Klaipėdos niversiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto direktorius dr. Vasilijus Safronovas ir archeologė dr. Raimonda Nabažaitė.

Edukacinė medžiaga, kuri skirta 10-11 epizodams, dedikuotiems reikšmingiausiems archeologiniams atradimams. [Edukacinė medžiaga](#)

Epizodas Nr. 12. Klaipėdos miestas - tvirtovė. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#).

Vaikščiodami po dabartinį Klaipėdos miesto senamiestį, piliavietę galime išvysti daugybę išlikusių ženklų, bylojančių, kad Klaipėda prieš kelis šimtus metų buvo miestas - tvirtovė. Klaipėda miesto tvirtovės statusą įgyja 17 amžiuje, nors idėja apjuosti miestą gynybiniais pylimais, gvilidenta dar 16-ajame. Tuo metu miestą supo vanduo ir tvora, tačiau tokia sistema nuo artilerijos ar kariuomenės vargiai galėjo apsaugoti. Reikiamybė statyti miestą apsaugančią įtvirtinimų sistemą išryškėja iškilus Švedijos okupacijos grėsmei. 1627-aisiais imtasi įtvirtinimų statybos. Virsdama tvirtove, Klaipėda išgyvena pokyčių metą. Perstatoma pilis, keičiasi jos reikšmė – ji virsta citadele, kinta miesto veidas. Klaipėda tvirtove virsta ne tik išoriškai, bet ir įvedus čia įgulą – kareivių išlaikymo našta gula ant visų miestiečių pečių. Kaip Klaipėda keičiasi virstant miestu – tvirtove, atskleis Lietuvos jūrų muziejaus istorikas, vyr. muziejininkas Dainius Elertas ir Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto direktorius dr. Vasilijus Safronovas.

Epizodas Nr. 13. Prūsijos Lietuva. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Šiomet sukanka 101 metai, kai Klaipėda buvo prijungta prie Lietuvos. Iki tol šis miestas Lietuvos valstybei niekuomet nepriklausė. Pasak istoriko, Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto direktoriaus, dr. Vasilijaus Safronovo, Lietuvos sąvoka čia egzistavo, tačiau tai buvo visai kitokia Lietuva – vadinamoji Prūsijos Lietuva. Sąvoka „Prūsija“ vartota jau viduramžiais ir anuomet reiškė sritį prie Baltijos jūros, tarp Lenkijos, Mazovijos ir Lietuvos. XIII a. šią sritį užkariavo Vokiečių ordinas, bet 1525 m. ordino didysis magistras Albrechtas pasiskelbė pasauliečiu hercogu, išvarė Vokiečių ordiną iš Prūsijos ir perėmė jo valdas. Taip Prūsija tampa pasauliečio hercogo valdoma sritimi, kurioje įsiviešpatauja reformacija. Mėmelis šioje naujoje Prūsijoje tampa viena iš Prūsijos hercogo rezidencijų. 16 amžiaus pradžioje Klaipėda buvo mažas, ne itin reikšmingas miestelis. Nors ir turėjo prekybos miestui pritaikytas Liubeko teises, ekonomine prasme, jis buvo priskiriamas „kaimiškiems miestams“. Šaltiniai byloja, kad apie 1527-uosius čia galėjo būti vos šimtas sklypų savininkų, tačiau metai po metų miestiečių gausėjo. Klaipėdos augimą tuo metu labai veikė taika, kurią regione įvedė 1525 m. Prūsijos hercogo Albrechto su Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu sudaryta Krokuvos sutartis. Ne mažiau svarbus buvo ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemių aktyvesnis atsivėrimas Europos pirkliais. Mieste pradeda kurtis amatų cechai, 1597-aisiais įkuriamą pirklių gildija, atgyja prekyba. Per Klaipėdą į Žemaitiją keliavo druska ir kolonijinės prekės, iš Žemaitijos ir Prūsijos rytinių valsčių – daugiausia javai, o nuo XVI–XVII a. sandūros linai, linų ir kanapių sėmenys. Žaliavas Vakarų Lietuvoje supirkinėjo anglų, škotų ir ypač olandų pirklių lygeriai, nuo XVI a. pr. atvykdamę į Klaipėdą, apsigyvendamę čia su šeimomis ir, naudodamiesi klaipėdiečių pagalba, keliaudamę į Žemaitiją. XVI a. viduryje Klaipėdoje jau minimi ir iš Olandijos kilę laivų statytojai. Kultūrine prasme, tai formuoja gana margą aplinką. Kultūrinę to meto Prūsijos gyventojų įvairovę didino ir tai, kad XV–XVI amžių sandūroje prasidėjo intensyvus jos rytinių ir pietinių pakraščių apgyvendinimas. Į miškingas, anksčiau menkai gyvenamas sritis kėlėsi žmonės iš Lenkijos ir Lietuvos. Lenkakalbiai apsigyveno pietinėje Prūsijos dalyje, kuri vėliau bus vadinama Mozūrija. Lietuviakalbiai per kelis dešimtmečius apgyvendino didžiulę sritį nuo Romintos girios pietuose iki Klaipėdos šiaurėje, sritį, kurią ilgainiui pradėta vadinti Lietuva. Dėl reformacijos šis regionas tapo išskirtiniu lietuviškajai kultūrai. Jame skleidėsi pirmosios lietuviškos raštijos apraiškos. Martyno Mažvydo parengtas Katekizmas, pirmoji spausdinta lietuviška knyga, buvo skirtas būtent Prūsijos Lietuvai. Žinoma, reformacijos idėja, kad Dievo žodį tikintieji turi pažinti savo gimtąja, o ne lotynų kalba, didžiausią poveikį turėjo religinės literatūros atsiradimui. Tačiau tai kūrė terpę ir lietuvių kalbos bei lietuvių kultūros raidai. Lietuvių kalbos vartojimas ir lietuviškos raštijos raida Prūsijoje nenutrūko ir XVIII amžiuje. Tolminkiemyje, dabartinėje Kaliningrado srityje, sukurtas vėliau pirmuoju lietuvių grožinės literatūros kūriniu pramintas Kristijono Donelaičio keturių poemų ciklas „Metai“. Mokykla Prūsijoje irgi buvo erdvė, kurioje XVIII–XIX a. skambėjo lietuvių kalba. Prūsijos Lietuvoje mokyklos tuo metu jau veikė beveik kiekviename kaime. Be to, lankyti jas buvo privaloma. Visų vaikų nuo 5 iki 13–14 metų

prievolė lankyti mokyklą Prūsijoje (taip pat ir Klaipėdos krašte) buvo įtvirtinta dar XVIII a. – pirmi žingsniai kuriant šią sistemą žengti 1736-aisiais – dviem amžiais anksčiau nei likusioje šiuolaikinės Lietuvos dalyje. Apie Prūsijos Lietuvą laidoje kalbėjo Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto direktorius dr. Vasilijus Safronovas, instituto vyresniosios mokslo darbuotojos, istorikės doc. dr. Silva Pocyte ir doc. dr. Nijolė Strakauskaitė.

Epizodas Nr. 14. Klaipėda - Prūsijos karalių rezidencija . [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Mažosios Lietuvos istorijos muziejuje buvo pristatytas ypatingas eksponatas, primenantis apie metus, kai miestas tampa vieta, kur laikiną prieglobstį randa Napoleono parklupdytos Prūsijos karalius Frydrichas Vilhelmas III ir jo žmona Luizė. Būtent Luizei turėjo būti padovanota suknelė iš šio parbangaus, Berlyne aukso siūlais siuvinėto audinio. Tačiau dėl ankstyvos karalienės mirties dovanos įteikti taip ir nepavyko. Bėgdami nuo Prancūzijos kariuomenės, Prūsijos karališkoji šeima, karališkasis dvaras, vyriausybė į Klaipėdą atvyko 1807-ųjų sausio pradžioje ir čia praleido vienerius metus. Deja, Klaipėdai 1807–1808-ieji metai nebuvo pats sėkmingiausias periodas miesto istorijoje. Nuo XVIII a. pabaigos šis miestas sparčiai augo dėl intensyvios prekybos su Britanija, bet Napoleono įvesta kontinentinė blokada šią prekybą sutrikdė. Galiausiai britai susirado alternatyvių žaliavų Amerikoje, ir Klaipėda turėtų medienos prekybos pozicijų Britanijoje niekada nebeatgavo. Negana to, miestas tapo prieglobščiu ne tik karaliaus dvarui, bet ir daugybei sužeistųjų. Dėl to Klaipėdoje ėmė plisti užkrečiamosios ligos. Slėgė ir bendra politinė atmosfera: Prūsija kare buvo pažeminta, o Tilžės taiką Napoleonas ir Rusijos caras Aleksandras I sudarė Prūsijai nedalyvaujant. Tačiau šis pažeminimas suveikė ir kaip paskata pokyčiams. Prūsijos istorijoje Klaipėdos laikotarpis tapo svarbiu būtent todėl, kad čia buvo pradėtos bent kelios reikšmingos reformos, priimti sprendimai, turėję įtakos visai Prūsijos valstybei. Klaipėda karališkajai šeimai ir karališkajam dvarui laikina rezidencija buvo metus. 1808 m. sausio 15 d. jie išvyksta, čia palikdami ir ženklus apie jų rezidavimą. Ir šiandien, vaikščiojant Klaipėdos gatvėse, esama nemažai ženklų, bylojančių apie Prūsijos valdovų gyvenimą mieste. Pastate, kuriame buvo įsikūrusi Miesto rotušė, karalius ir karalienė gyveno. Neoklasicizmo stiliaus bruožų turintis pastatas, kuriame dabar veikia Klaipėdos jaunimo centras, statytas kaip valstybinė (karališkoji) berniukų gimnazija, 1891-aisiais, per 115-ąsias karalienės gimimo metines, jai buvo suteiktas Luizės vardas. Jos vardu mieste buvo pavadinta ir daugiau įstaigų, pvz., vaistinė arba vaikų sveikatinimo namai Giruliuose. Dabartinė Danės gatvė vadinta Luizės, Tiltų – Fridricho Vilhelmo, Liepų gatvė – Aleksandro vardais. Istorikai sutaria – Luizė buvo tapusi ikonine figūra, bet jos paveikslas vėliau buvo itin romantizuotas ir idealizuotas. Tai padaryta neatsitiktinai – politiniais tikslais. Luizės mitą Prūsijoje pradėta plėtoti tuoj po jos ankstyvos mirties: karalienė mirė 1810-aisiais, būdama vos 34-erių. Tačiau 1871 m., susikūrus Vokietijos imperijai, tai perauga į Luizės kultą. Tam tikra prasme būtent jai imama priskirti atsakomybę už vieningos Vokietijos atsiradimą. Esą būtent ji, nuolat besirūpinusi savo tėvynės reikalais, perdavusi savo sūnui Vilhelmui I išminties siekti visų vokiečių vienybės. Klaipėdai galimybė susieti save su šia visoje Vokietijoje atpažįstama figūra tampa svarbi, ieškant būdų, kaip išryškinti savo sąsajas su Vokietija. Karališkosios poros rezidavimą Klaipėdoje liudijusius ženklus imta naikinti dar tarpukariu. Galutinai dalis jų sunaikinta sovietmečiu. Vienas pavyzdžių – priešais rotušę stovėjęs nacionalinis monumentas „Borussia“, ant kurio pjedestalo buvo karaliaus ir karalienės bareljefai. Mažajame Turalaukyje Karalienei Luizei atminti pastatytas paminklinis akmuo taip pat buvo nugriautas. Apie Prūsijos karališkosios šeimos rezidavimą Klaipėdoje, laidoje kalbėjo Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto direktorius dr. Vasilijus Safronovas, Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus Istorijos skyriaus vedėja Zita Genienė.

Epizodas Nr. 15. Reformacija ir Klaipėdos religinis žemėlapis. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Reformacija – XVI a. Europoje prasidėjęs judėjimas, kurio pirminis siekis – reformuoti katališkąją bažnyčią. To meto Europoje reikėsi kelios reformacijos srovės, bet Klaipėdą anksčiausiai pasiekė augustinų vienuolio, teologo Martino Liuterio mokymas. Jo pasiūlymas, kaip patobulinti Romos katalikų bažnyčią, ilgainiui virsta politiniu, socialiniu ir kultūriniu judėjimu, padariusiu didelę įtaką ištisoms kartoms europiečių – ne išimtis, ir Klaipėdos gyventojams. 1525 m. Vokiečių ordino didysis magistras Albrechtas pasiskelbia pasauliečiu hercogu, iš Prūsijos išvaro Vokiečių ordiną, perima jo valdas ir liepia sekti Liuterio mokymu. Istorikai pasakoja, kad reformacijai Klaipėdoje iš pradžių buvo priešintasi. Esą Klaipėdos komtūras (ordino pilies ir jos srities valdytojas) Erikas Braunšveigietis šiai reformai nepritarė. Įsitvirtinus reformacijai, Klaipėda iš katalikiškosios tampa protestantiškąja. Sekant Lutherio mokymu, kad Dievo žodis turi būti skelbiamas gimtąja kalba, mieste randasi dvi bažnyčios. Pagrindiniai maldos namai Klaipėdoje tuomet buvo Miesto, arba Vokiečių bažnyčia, miesto salos rytiniame smaigalyje, prie Dangės upės pastatyta apie 1562-1571 metus – nuo XIX amžiaus ji vadinama Šv. Jono vardu. Greta iškyla krašto gyventojams skirta lietuvių bažnyčia, kuri pirmąkart minima 1589-aisiais. Ilgainiui mieste ima kurtis ir kitų konfesijų atstovai. Pagrindinė mieste evangelikų liuteronų bažnyčia ne kartą keičia savo vietą. XVIII amžiaus pradžioje ji pastatoma dabartinėje Turgaus gatvėje, 1706-aisiais ji pašventinama. Po didžiojo gaisro 1854-aisiais, pagrindiniai miesto maldos namai perstatomi. Deja, miesto simboliu laikyta Šv. Jono bažnyčia II pasaulio karo pabaigoje ir pokariu buvo nugriauta. XVII a. viduryje Lietuvių bažnyčios Dangės krantinėje neliko, 1686-1687-aisiais ji pastatyta dabartinėje Tiltų gatvėje. Lietuvių bažnyčia nuo XIX a. vidurio vadinta Krašto, arba Laukininkų, vardu. XX a. dar pasirodo Jokūbo bažnyčios pavadinimas, bet, kitaip nei kartais klaidingai įsivaizduojama, turėtas galvoje ne šventasis Jokūbas. 1959 m. pastatas buvo nugriautas, buvusių maldos namų vietoje sovietų valdžia pastatė restoraną. Visai greta Lietuvių bažnyčios, veikė evangelikų reformatų maldos namai – Brandenburgo kurfiursto valdose tai viena seniausių šiai konfesijai suprojektuotų bažnyčių, Klaipėdoje iškilusi 1683 m., dveji metai iki Potsdamo edikto. II pasaulinio karo pabaigoje apgadinti maldos namai su žeme sulyginti sovietmečiu. XVIII a. kartu su anglų pirkliais ir pramonininkais Klaipėdą pasiekė ir anglikonų konfesijos išpažinėjai. Bažnyčia dabartinėje Uosto gatvėje iškilo 1863 m., kai ryšiai su Anglija jau buvo susilpnėję. Tad XX a. pradžioje ji buvo perduota miestui. Deja, neišliko ir šie maldos namai – apie 1948-uosius, plečiant uostą, jie buvo nugriauti. Evangelikų baptistų bendruomenė Klaipėdoje įsikuria 1841 m., po dešimties metų pašventinama šios bendruomenės bažnyčia. Sovietmečiu iš šios religinės bendruomenės atimtas pastatas, jiems grąžintas 1991 m.. Prūsijoje, o taip pat ir Klaipėdoje įsivyravusi reformacija daro įtaką ne tik religinėje plotmėje. Poveikis jaučiamas ir švietimo sistemoje. Reformacija apėmė ir pastangas reformuoti švietimą, 1544-aisiais Klaipėdos pašonėje, Karaliaučiauje, įkuriamas universitetas – po Legnicos ir Marbugo trečiasis pasaulyje naujai įkurtas protestantiškas universitetas. Jaunimas iš Klaipėdos vyksta studijuoti ne tik į jį, bet ir į kitas aukštąsias mokyklas. Reformacija Klaipėdoje palieka gilius išpaudus ne tik religijoje, kultūroje, bet ir socialiniame gyvenime. Kad reformacija daro įtaką miestiečių buičiai, patvirtina ir archeologiniai radiniai. Archeologės R. Nabažaitės teigimu, kasinėjimų metu aptikti koklinių krosnių fragmentai – vienas iš pavyzdžių, kaip reformacija keičia tuometę namų interjero stiliškumą. Apie reformaciją laidoje kalbėjo istorikas, Klaipėdos universiteto afilijuotasis profesorius doc. dr. Vacys Vaivada, Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto direktorius, dr. Vasilijus Safronovas, archeologė, Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto mokslo darbuotoja dr. Raimonda Nabažaitė.

Epizodas Nr. 16. Kurortai I dalis, [VIDEO](#).

Klaipėdos pajūrio peizažas prieš daugiau kaip du šimtus metų neatrodė toks, kokį esame įpratę matyti šiandien. Istorikai pasakoja, kad dėl sparčių miškų kirtimų, per XVII–XVIII a. Klaipėdos apylinkės buvo tapusios kone dykviete. Efektyviausias būdas suvaldyti smėlį – palei jūrą

suformuoti ir nuolat prižiūrėti kopagūbrį, apželdinti kopas. Pirmiausia tai daroma Koptalyje – pirmieji apželdinimo darbai čia fiksuoti dar 1791-aisiais, XIX amžiaus pradžioje pradėdama apželdinti pajūrį tarp Bomelio Vitės ir Olando kepurės. To imasi vietos pirkliai. Sėkmingas pajūrio juosto apželdinimas skatina pamažu išnaudoti puikiais miškais virstančias Klaipėdos apylinkes vasarvietėms ir poilsiui. Giruliuose pirmieji vasarnamiai iškilo 1863 metais, po maždaug poros dešimčių metų ši teritorija jau oficialiai vadinama kurortu. Ima skleistis kurortinė kultūra, atliepusi ir bendraeuropines poilsiaavimo tradicijas. Giruliai kaip kurortas suklesti XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje. Kopų apželdinimas ir miškų sodinimas paskatina kurtis kurortinei infrastruktūrai ne tik Giruliuose, bet ir Koptalyje. Atskiri vyrų ir moterų paplūdimiai Koptalyje minimi jau 1835 metais. XIX a. pabaigoje į paplūdimius nutiesiami pėsčiųjų takai. XX a. pradėdami statyti vasarnamiai. 1908 metais iškyla kurhauzas. Šiandien poilsiautojų pamėgta Melnragė kaip kurortas, XIX a. nepasizymėjo. Nors vyrams ir moterims skirti atskiri paplūdimiai šalia šiaurinio molo veikė maždaug nuo 1880-ųjų metų, ši vieta labiau buvo žinoma kaip žvejų kaimas. Rekreacinę funkciją atliko tik nedidelis plotas šalia švyturio ir molo. Iš visų kurortų Klaipėdos apylinkėse labiausiai sužibėjo Juodkrantė – šio kurorto sukletimą istorikai vadina neįtikėtina sėkmės istorija. Apie kurortų istoriją laidoje kalbėjo Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto direktorius, dr. Vasilijus Safronovas, Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus Istorijos skyriaus vedėja Zita Genienė.

Epizodas Nr. 17. Kurortai. II dalis. Juodkrantė, [VIDEO](#).

Iki pat XIX a. pradžios, Kuršių nerija buvo vienas iš itin svarbių sausumos kelių, sujungusių Livoniją ir Prūsiją. Vėlyvaisiais viduramžiais Vokiečių ordino riteriams tai buvo tarsi sausumos tiltas į Livoniją ir trumpiausias kelias iš Karaliaučiaus į Rygą. Nuo XVII a. šio kelio tarptautinė reikšmė dar labiau išauga – jis tampa europinės reikšmės pašto keliu. Kuršių nerija keliauja ne tik siuntiniai, laiškai, pinigai, bet ir pirkliai, intelektualai, Europos valstybių monarchai. Spartėjant komunikacijai tarp Marienburgo ir Rygos, Kuršių nerijoje atsiranda pašto stotys – karčiamos, šalia jų natūraliai auga ir gyvenvietės. Tačiau situacija kardinaliai pasikeičia XIX a. pradžioje, kai kelis šimtus metų svarbus buvęs pašto kelias, kuriuo riedėdavo karietos su pašto siuntomis ir keliautojais iš įvairių Europos šalių, praranda savo vaidmenį, kai Prūsija ir Rusija apie 1830 metus sutarė, kad pagrindiniu pašto keliu turi tapti kelias, vedantis pro Tilžę, Tauragę ir Šiaulius. Kuršių nerija praranda reikšmingą rolę komunikacinėje grandinėje ir lieka aktuali tik lokaliu mastu. Apsnūdusiai Kuršių nerijai, o konkrečiai, Juodkrantei, tuo metu vadintai „Schwarzort“ vardu, impulsą atsigauti duoda čia atrastos gintaro kasybos galimybės. Būtent tai lemia ir gyventojų skaičiaus augimą. 1862-aisiais, „Stantien & Becker“ gavus teisę Juodkrantėje kasti gintarą, čia gyveno vos daugiau kaip du šimtai gyventojų, o 1885 metais čia gyvenančių skaičius pašoko iki 851. Pavyzdžiui, tuo metu Nidoje gyveno 686 gyventojai. Būtent gintaras tapo sėkmės raktu Juodkrantei vystytis kaip kurortui. Palankus buvo ir metas – XIX a. augančių miestų pasiturintys gyventojai ima atrasti šį Baltijos jūros pakraštį, kaip puikią vietą poilsiui. Investuoti į Juodkrantės kurorto plėtrą ima vietos pirkliai. XIX a. pabaigoje Juodkrantės, kaip kurorto populiarumas ima augti. Nuolat tobulinama poilsiautojams infrastruktūra – įrengiama patogī garlaivių prieplauka, nutiesiami pasivaikščiojimų takai, per mišką nuvedamos promenados, atsiranda tuomentinės SPA paslaugos. Kurortas gražėja pirklių iniciatyva. Kad Juodkrantė tampa vis populiareesnė, byloja ir to meto statistika. Paskutiniaus XIX a. metais sezono metu kurorte apsilankydavo 1500-1700 poilsiautojų, 1902 m. atvyko 2352, o 1913 m. – jau 4071 registruotas svečias. Juodkrantės aukso amžius truko maždaug pusšimtį metų. Pokyčius kurortas išgyvena Klaipėdos kraštą prijungus prie Lietuvos. Šį kraštą pamėgusiems poilsiautojams iš Vokietijos prirėkdavo vizų, o ir Didžiosios Lietuvos gyventojai esą mieliau rinkosi poilsį Palangoje arba Kaune. Į valdžą atėjus Hitleriui, padėtis dar labiau komplikavosi, nes atvykdavusiems iš Vokietijos, buvo ribojamas įsivežamos valiutos kiekis – tai sumenkino vokiečių kalbių srautus. XX a. ketvirtame dešimtmetyje su Juodkrante ima intensyviai konkuruoti Nidos kurortas. Apie Juodkrantės istoriją laidoje kalbėjo Klaipėdos universiteto Baltijos regiono

istorijos ir archeologijos instituto direktorius, dr. Vasilijus Safronovas, Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto vyresnioji mokslo darbuotoja doc. dr. Nijolė Strakauskaitė.

16-17 epizodų edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Epizodas Nr. 18. Didysis karas ir Klaipėda. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

1914 metais Europoje kilęs karas, vadintas Pirmoju Pasauliniu arba Didžiuoju, visam žemynui, ne išimtis ir Klaipėdai, atnešė milžiniškus pokyčius. Neregėti sugriovimai, žmogiškieji ir finansiniai nuostoliai, sugriauti žmonių likimai, nusmukdytos ekonomikos pažangos linkme nuolat judėjusią Europą stumtelėjo atgal taip, kad XIX amžiuje pasaulyje vaidinto vaidmens ji nebeatgavo. Rytų Europai karas atnešė ir keturių didžiųjų imperijų – Austrijos, Rusijos, Osmanų ir Vokietijos žlugimą. Karo pradžioje Klaipėda nuo Rusijos sienos buvo nutolusi keliolika kilometrų. Tad kai 1914 m. rugpjūčio 1-ąją Vokietija Rusijai oficialiai paskelbė karą, ji iškart atsidūrė pafrontės zonoje. Tiesiogiai Klaipėdos karo veiksmai kurį laiką nelietė – didžiausi mūšiai nuo 1914 m. rugpjūčio iki 1915 m. vasario vyko Rytų Prūsijos pietinėje ir pietrytinėje dalyje bei Suvalkijoje. Tačiau 1915 m. pavasarį, kai atrodė, kad Rusijos armijos iš Rytų Prūsijos jau išstumtos, jos netikėtinai atakavo Klaipėdą. Miestas užimtas kovo 18-21 dienomis. Tai padaryti nebuvo sudėtinga, nes miestas ir jo apylinkės buvo palikti beveik neginami. Klaipėdą gynė tik landšturmas – atitarnavę ir apginkluoti vyrai, kurie nebuvo laikomi aktyviosios tarnybos kariais. Rusijos kariuomenė Klaipėdoje šeimininkavo tik keturias dienas. Bet to pakako, kad miestas būtų nusiaubtas. Po to, kai atvykęs Vokietijos pajėgų pastiprinimas ją išvarė, per keturias dienas padaryta žala buvo įvertinta maždaug 2 mln. markių. Nors vėliau iki pat karo pabaigos mieste intensyvių karo veiksmų nebuvo, visuomenė čia, kaip ir kitur Europoje, kasdien gyveno karu, kuris palietė visas gyvenimo sferas. Oficialiai karas baigėsi 1918-ųjų lapkritį, Kompjene Vokietijai sudarius paliaubas – jai tai reiškė faktinį karo pralaimėjimą. Tačiau karo šleifas jį išgyvenusią kartą lydėjo dar ne vienerius metus. Klaipėdos krašte dalis žmonių buvo tapę trumpalaikiais pabėgėliais. Kelis tūkstančius pasienio gyventojų Rusijos kariuomenė buvo deportavusi ilgesniam laikui. Nemažai gyventojų prarado turta, bet dar skaudesnės buvo artimųjų netektys. Istorikai skaičiuoja, kad Klaipėdos krašte 1925 m. galėjo būti apie 4000 našlių ir našlaičių, apie 6000 karo suluošintų asmenų. Pasibaigus karui, didieji pokyčiai vyko visoje Europoje. Didelį Europos regioną nuo Suomijos šiaurėje iki Balkanų pietuose po karo palietė ir politiniai pokyčiai. Tiesioginis visą regioną apėmusių pokyčių poveikis Klaipėdai – po šešių šimtų metų keičiasi jos politinė priklausomybė. Vokietijai pralaimėjus karą, Paryžiaus taikos konferencijoje buvo nutarta, kad Klaipėda ir aplinkinis regionas į šiaurę nuo Nemuno bus nuo Vokietijos atskirti. Vokietija su tuo sutinka, 1919 m. birželio 28 d. pasirašydama Versalio taikos sutartį. Sąjungininkės Klaipėdai pirma pasiūlė laikiną politinės ateities sprendimą – ją jos nutarė administruoti pačios. 1920 m. vasarį Klaipėdą pagrindinių sąjunginių valstybių vardu pradėjo administruoti Prancūzija. Apie Didžiojo karo poveikį Klaipėdą laidoje kalbėjo Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto direktorius dr. Vasilijus Safronovas, instituto vyresnioji mokslo darbuotoja istorikė doc. dr. Silva Pocyte ir instituto vyriausiasis mokslo darbuotojas, istorikas prof. dr. Vygantas Vareikis.

Epizodas Nr. 19. Klaipėdos kraštas - kaimyninių valstybių interesų taikinyje. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui, Klaipėda buvo atskirta nuo Vokietijos. Ji kartu su nedidele aplinkine teritorija, kurioje tuo metu gyveno apie 150 tūkst. žmonių, atsidūrė skirtingų interesų taikinyje. Kol nebuvo aiškus galutinis Klaipėdos krašto likimas, sąjungininkės laikinai jį administruojo pačios. Šią misiją Klaipėdos krašte vykdė Prancūzija. Politiniuose kuluaruose tuo metu svarstytos dvi pagrindinės šio regiono perspektyvos. Viena – kraštą būtų tikslinga perduoti Lietuvai, tiesa, pačią Lietuvą bent 1919-1920 metais sąjungininkės įsivaizdavo kaip nebūtinai nepriklausomą valstybę. Antroji aktyviai diskutuota perspektyva buvo Dancigo arba Gdansko pavyzdžiu paversti

Klaipėdą politiškai savarankiška teritorija. Klaipėdos krašto vokiškasis elitas manė, kad regiono vokiškumą pavyks išsaugoti jeigu sąjungininkės palaimins Klaipėdoje jau nuo 1919 metų svarstyta idėją, kad šis kraštas galėtų tapti savarankiška valstybe. Paradoksaliai, kad nors savarankiškos valstybės idėja buvo priimtina, Klaipėdos krašte gyvenusiems vokiečiakalbiams, kurie tikėjosi taip atkurti per karą sužludytus ekonominius ryšius, pokarinėje Vokietijoje ne visi tokiai Klaipėdos regiono politinei ateičiai pritarė. Idėją, kad Klaipėda gali tapti Lietuvos dalimi, rėmė ne tik atskiri sluoksniai Vokietijoje ir Lietuvos politikoje. Ši idėja tam tikrą palaikymą turėjo ir Prūsijos lietuvių gretose. Vos tik pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui, 1918 m. lapkričio 16 d. penkiolika žmonių Tilžėje įkūrė Prūsų lietuvių tautos tarybą. Pačią pirmą savo egzistavimo dieną ji išplatino atsišaukimą, kad Prūsijos lietuviai nori atsiskirti nuo Vokietijos ir jungtis prie Lietuvos. Tačiau ne visi vietos lietuviai tokią idėją rėmė. Tad ir jų gretose dėl Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos nuomonių būta skirtingų. Pirmiausia, kurį laiką buvo visiškai neaišku, kokia bus toji Lietuva. Antra, vietos lietuvius neramino ir skirtingi Klaipėdos ir Didžiosios Lietuvos išsivystymo lygiai. Nepaisant šių skirtumų, 1923 metais Klaipėdos kraštas tapo Lietuvos Respublikos dalimi. Apie Klaipėdos likimą, pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui, laidoje kalbėjo Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto direktorius dr. Vasilijus Safronovas, instituto vyresnioji mokslo darbuotoja, istorikė doc. dr. Silva Pocytė ir istorikas, instituto vyriausiasis mokslo darbuotojas prof. dr. Vygantas Vareikis.

Epizodas Nr. 20. Klaipėda prijungiama prie Lietuvos. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Po Pirmojo pasaulinio karo Klaipėdos kraštą laikinai valdė pagrindinės sąjunginės valstybės. Nuo 1920 m. pradžios šis laikinumas užsitęsė trejus metus. Lietuvos vyriausybė per visą tą laiką tikėjosi, kad sąjungininkės anksčiau ir vėliau priims sprendimą perduoti Klaipėdą Lietuvai. Lietuvių argumentai buvo tvirti: Kaunas teigė, kad šiame regione gyvena lietuviai, be to Klaipėda Lietuvai yra išėjimas į jūrą ir jos ekonomikai gyvybiškai reikalingas jūrų uostas. Klaipėdos krašte taip pat veikia būrelis lietuvių, remiančių tokį įvykių scenarijų. Tačiau Lietuvai palankaus sąjungininkių sprendimo vis nebuvo, o 1922 metų lapkričio viduryje Europos spaudoje pradeda sklisti iš Paryžiaus nutekinta informacija, kad Klaipėdos kraštas 15-ai metų bus paskelbtas Tautų Sąjungos globojama autonominė teritorija, kurioje ketinama užtikrinti ne vien Lietuvos, bet ir Lenkijos interesus. Tokia žinia tuometę Lietuvos vyriausybę sukrečia ir paskatina skubiai veikti. Po kelių pasitarimų ryžtamasi rizikingai akcijai – vykdyti Erdmono Simonaičio, Jono Žiliaus ir kitų Klaipėdos lietuvių jau anksčiau siūlytą idėją prijungti Klaipėdą prie Lietuvos jėga. 1923 m. sausio 10 d. prasidėjusią ir šešias dienas trukusią karinę operaciją kruopščiai planavo Lietuvos kariuomenės Generalinio štabo Žvalgybos skyrius. Jai vadovavo šio skyriaus Kontržvalgų dalies vadas Jonas Polovinskas, konspiraciniais sumetimais pakeitęs pavardę ir pasivadinęs Jonu Budriu. Tačiau pagrindinis politinis visos operacijos centras buvo ministras pirmininkas Ernestas Galvanauskas. Pasauliui lietuviai pasiuntė žinią, kad Klaipėdos krašte vyksta vietos gyventojų sukilimas prieš juos persekiojančią vokišką direktoriją, kurią paskyrė sąjungininkių vyriausiasis komisaras. Realybėje sukilėliais apsimetė daugiau kaip tūkstantis vyrų, Kaune suburtų į Ypatingo paskyrimo rinktinę ir paskirstytų į tris atskiras taktines užduotis gavusias grupes. Sausio 10 d. peržengę sieną, jie, beveik nesulaukdami pasipriešinimo, užėmė strateginius objektus Klaipėdos krašte. Mūšiai vyko tik dėl Klaipėdos, kurią prancūzai nutarė ginti. Žuvo dvylika lietuvių, du Prancūzijos kariai, vienas žandaras, trys į apšaudymą patekę civiliai. Sausio 15-ąją sudarius ugnies nutraukimo susitarimą, tai dar nereiškė, kad Klaipėdos kontrolę perėmė Jono Budrio vadovaujamos pajėgos ar, kad Lietuva gauna teisę į Klaipėdą. Sąjungininkės ir toliau laikė, kad teritorija priklauso joms. Tad ne mažiau svarbūs nei karinė operacija buvo tolesnės derybos ir diplomatiniai žingsniai. 1923 m. vasario 16 d. Paryžiuje priimtas Ambasadorių konferencijos sprendimas lemia, kad Lietuva triumfuoja, po kelių dienų perimdama suverenines teises į Klaipėdos kraštą. Tiesa, nemažai vietos gyventojų šią žinią priima gana abejingai. Klaipėdos kraštas Lietuvai

priklausė 16 metų. Lietuvos sudėtyje tai buvo autonominė teritorija, gyvybiškai svarbi jaunos valstybės egzistencijai, vadinta jos plaučiais ir vartais į pasaulį. Tačiau įsitvirtinti šioje teritorijoje Lietuvai buvo didžiulis iššūkis. Ypač todėl, kad dalis krašto gyventojų su 1923-ųjų metų pokyčiu niekada nesusitaikė. Nacionalsocializmo triumfas Vokietijoje 4-ajame dešimtmetyje įkaitino jų nuotaikas, o geopolitiniai pokyčiai Europoje pasuko krašto likimą nauja linkme. 1939 metų kovą Klaipėdos kraštas vėl tapo Vokietijos dalimi. Tačiau faktas, kad Vokietija 1939 metais sulaužė Versalio tvarką grąšinimais Kaunui pareikalavdama Klaipėdos kraštą grąžinti, lėmė, kad Antrojo pasaulinio karo pabaigoje niekas neabejojo – Klaipėdos kraštas turi grįžti Lietuvai. Be konspiracinės 1923-ųjų metų istorijos tai nebūtų įvykę... Apie tai, kaip Klaipėdos kraštas buvo prijungtas prie Lietuvos, laidoje kalbėjo Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto direktorius dr. Vasilijus Safronovas, instituto vyresnioji mokslo darbuotoja, istorikė doc. dr. Silva Pocytė ir istorikas, instituto vyriausiasis mokslo darbuotojas prof. dr. Vygantas Vareikis.

Visi istoriniai epizodai:

Epizodas Nr. 1. Piliakalniai. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Epizodas Nr. 2. Kuršiai. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Epizodas Nr. 3. Klaipėda. 1252. [VIDEO](#)

Epizodas Nr. 4. Kodėl Klaipėda nesuklestėjo? [VIDEO](#)

3-4 epizodų edukacinės medžiagos. Užduotis nr. 1. [Klausimai](#). Užduotis nr.

2. [Rekomendacijos ekskursijai](#)

Epizodas Nr. 5. Mėmelis ar Klaipėda? [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Epizodas Nr. 6. Klaipėdos herbo istorija. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Epizodas Nr. 7. Klaipėdos orientyrai. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Epizodas Nr. 8. Klaipėdos švyturiai. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Epizodas Nr. 9. Klaipėdos uostas. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga - [MEDŽIAGA](#)

Epizodas Nr. 10. Viduramžių Klaipėda. Archeologinės paslaptys. [VIDEO](#)

Epizodas Nr. 11. Šv. Jono bažnyčios paslaptys. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga, kuri skirta 10-11 epizodams, dedikuotiems reikšmingiausiems archeologiniams atradimams. [Edukacinė medžiaga](#)

Epizodas Nr. 12. Klaipėdos miestas - tvirtovė. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#).

Epizodas Nr. 13. Prūsijos Lietuva. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Epizodas Nr. 14. Klaipėda - Prūsijos karalių rezidencija. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Epizodas Nr. 15. Reformacija ir Klaipėdos religinis žemėlapis. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Epizodas Nr. 16. Kurortai I dalis, [VIDEO](#). Epizodas Nr. 17. Kurortai. II dalis. Juodkrantė, [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Epizodas Nr. 18. Didysis karas ir Klaipėda. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Epizodas Nr. 19. Klaipėdos kraštas - kaimyninių valstybių interesų taikinyje. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Epizodas Nr. 20. Klaipėda prijungiama prie Lietuvos. [VIDEO](#). Edukacinė medžiaga. [MEDŽIAGA](#)

Projektą „Istorinės Klaipėdos pėdos“ kuria klaipėdiečių naujienų portalas www.atviraKlaipeda.lt. Laidos iš dalies finansuojamos Klaipėdos miesto savivaldybės kultūros programos „Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos 100-mečio minėjimas“. Projekto partneriai - Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas, Klaipėdos apskrities I. Simonaitytės viešoji biblioteka, Mažosios Lietuvos istorijos muziejus.